

УДК 342.9

Чернобай О. І., суддя Ковпаківського
районного суду м. Суми

Види форм адміністративно-юрисдикційної діяльності суду

У статті досліджено основні форми адміністративно-юрисдикційної діяльності суду та надано їм загальну характеристику. Також в дані роботі розроблені ґрунтовні пропозиції до адміністративного права і процесу та висновки, щодо видів форм адміністративно-юрисдикційної діяльності суду.

Ключові слова: форма, суд, адміністративно-юрисдикційна діяльність.

В статье исследованы основные формы административно-юрисдикционной деятельности суда и предоставлены им общую характеристику. Также в данной работе разработаны обстоятельные предложения к административному праву и процессу и выводы, относительно видов форм административно-юрисдикционной деятельности суда.

Ключевые слова: форма, суд, административно-юрисдикционная деятельность.

In the article the basic forms of administrative-jurisdictional activity court and granted them a general description. Also in this paper to prepare a detailed proposal to administrative law and procedure and the conclusions regarding the types of forms of administrative jurisdiction of court activity.

Keywords: shape, court, administrative and jurisdictional activity.

Актуальність теми. Діяльність суду є досить багатогранною та не включає в себе лише здійснення правосуддя, розгляд конкретної справи по суті тощо. Із проведенням в Україні адміністративно-правової та судової реформи виникла потреба дослідження обсягу повноважень суду щодо посилення захисту прав і законних інтересів громадян та інших суб'єктів права, боротьби з порушеннями громадського порядку, адміністративними правопорушеннями тощо. Однією із найважливіших складових такої діяльності є саме адміністративно-юрисдикційна діяльність суду, під якою варто розуміти визначену нормативно-правовими актами діяльність суду щодо розгляду та вирішення спорів, що носять публічно-правовий характер, тобто однією із сторін спору обов'язково є орган державної влади, який наділений відповідними управлінськими та розпорядчими функціями із застосуванням відповідної та чіткої процедури та прийняттям обов'язкового для виконання рішення, яке захищається примусовою силою держави у випадку його невиконання чи неналежного виконання.

Стан дослідження. Така діяльність здійснюється у відповідних формах. Правові форми діяльності різних органів влади були предметом наукових досліджень значної кількості вчених, серед яких варто виділити С. С. Алексєєва, В. В. Копєйчикова, О. Л. Копиленка, М. П. Орзіх, П. М. Рабіновича, О. В. Скрипнюка, О. В. Сурілова, Є. О. Харитоновна, М. В. Цвіка; М. О. Баймуратова, В. Ф. Погорілка, О. Ф. Фрицького, В. Б. Авер'янова, І. П. Голосніченка, Є. В. Додіна, Р. А. Калюжного, С. В. Ківалова, Л. В. Коваля, В. Ф. Опришка, І. М. Пахомова, О. О. Погрібного, Ю. С. Шемшученка, В. О. Глушкова, Ю. М. Грошевого, А. Ф. Зелінського тощо. Проте, комплексно не досліджувались форми юрисдикційної діяльності органів правосуддя, що і зумовлює актуальність наукового пошуку у розкритті цієї проблеми.

Мета статті полягає у визначенні та дослідженні основних форм адміністративно-юрисдикційної діяльності суду та їх вплив на всю роботу судової системи.

Виклад основного матеріалу. Форми діяльності державного органу у юридичній літературі класифікуються на певні види. На сьогодні найбільшого

розповсюдження одержала наступна класифікація форм управління: 1) видання актів управління; 2) видання індивідуальних актів управління; 3) проведення організаційних заходів; 4) здійснення матеріально-технічних операцій [1, с. 122-123]. У свою чергу Є.Гід, характеризуючи форми діяльності міліції у сфері реалізації загальнолюдських стандартів прав людини до них відносить: 1) регулятивну; 2) правоохоронну; 3) організаційну; 4) виховну [2, с. 10]. Доцільно, на нашу думку, підтримати поділ форм адміністративно-юрисдикційної діяльності на два основні види: правові та не правові. У діяльності суду форми доцільно розподілити на групи, якими як ми вважаємо можуть бути: 1) правова; 2) процесуальна; 3) організаційна; 3) матеріально-технічна, які в свою чергу включають в себе окремі підвиди, що більш детально характеризують основні форми.

Розглянемо ці форми у безпосередній діяльності суду при вирішенні спорів, що виникають у митній сфері. До правових форм відносять нормативні та індивідуальні акти управління, організаційні дії, організаційну діяльність [3, с. 149-150]. І.О. Остапенко до правових форм діяльності відносить видання актів, укладення договорів, здійснення інших юридично значущих дій, до не правових – проведення суспільно-організаційних заходів, та проведення організаційно-технічних заходів [4, с. 30-31].

Характеризуючи правову форму юрисдикційної діяльності ми не можемо не згадати про нормотворчість, адже створення та прийняття правових актів і є частиною нормотворчості. У діяльності суду правова форма виражається, перш за все, у прийнятті відповідних нормативно-правових актів, на основі яких виникають, змінюються чи припиняються правовідносини між судом як органом влади та суб'єктом, що вступає із ним у правовідносини. Ці правовідносини можуть виникати, наприклад, при здійсненні попереднього слухання у справі, чи вже під час безпосереднього розгляду справи по суті. Про судову правотворчість говорив О.В. Попов, який під терміном "судова правотворчість" розуміє особливий різновид правотворчості, діяльність вищих органів судової влади з метою створення необхідних умов для здійснення правосуддя, що не суперечить Конституції й загальноновизнаним принципам та нормам міжнародного права, спрямована на внесення вторинних (допоміжних, додаткових) змін до чинної системи права, що обумовлена необхідністю усунення невизначеності права, результатом якої стають норми, що закріплені у судових актах [5, с. 54].

Розпочати, на нашу думку, потрібно із нормотворчої діяльності Конституційного суду. У юридичній літературі досить поширеною є дискусія щодо віднесення правових актів Конституційного суду до нормотворчих. Наприклад, В.С. Венедіктов вважає, що хоча Конституційний Суд України не можна назвати правотворчим органом у чистому виді, оскільки він не створює нових правових норм, проте або перевіряє наявні на предмет їхньої конституційності, або дає їм офіційне тлумачення, однак рішення Конституційного Суду є остаточними, не підлягають оскарженню й обов'язкові для виконання на території України, що свідчить про нормативність і юридичну чинність його приписів» [6, с. 55-56; 7, с. 44].

Досить важливого значення набуває й позиція щодо можливості суду скасовувати правові норми та постановляти власні, адже це також можна вважати проявом нормотворчої діяльності суду. Скасування норм права є досить важливим процесом, адже суд уповноважений скасувати одну правову норму, а натомість постановити іншу, яка є вірною та відповідає законам України. Про скасування судом норм права висловився і О.Кіт, який зазначав, що сьогодні також і суди загальної юрисдикції

створюють і скасовують норми права. Наприклад, постанови судів, які у порядку судового нормоконтролю, визнають такими, що не відповідають закону певні підзаконні нормативно-правові акти, скасовують їх. Постанова суду у такій справі після набрання законної сили зумовлює втрату чинності відповідного підзаконного нормативно-правового акту, або його частини, а також тих нормативно-правових актів, які базувалися на акті, що його визнано незаконним. Визнання судом нормативно-правового акта незаконним і позбавлення його в такий спосіб юридичної сили по суті рівнозначне прийняттю іншого нормативного акта, який скасовує перший [8, с. 269].

Наступним видом нормотворчої діяльності суду можна назвати акти, що мають інтерпретаційний характер, тобто ті, що видаються Верховним Судом України та мають нормативний зміст. В. В. Лазарев так характеризує нормативність постанов Пленуму: «У постановах Пленуму Верховного Суду завжди містилися, містяться та не можуть не міститися правила поведінки загального характеру, що звернені якраз не до конкретного суду, а до всіх судових інстанцій та до невизначеного кола осіб у зв'язку з можливістю їх звернення до судових органів. Одноразове застосування норм права ніколи не вичерпує зміст керівного роз'яснення. Керівні роз'яснення (вказівки) Пленуму хоча й тимчасово, але заповнюють прогалини у законодавстві, вносять новий елемент до правового регулювання. Постанови відрізняються достатньою визначеністю та містять положення нормативного характеру, що мають юридичну силу» [9, с. 141]. Ми погоджуємося із думкою автора, щодо того, що постанови Пленуму Верховного суду України застосовуються до невизначеного кола осіб та застосовуються з метою заповнення прогалини у праві. Сьогодні, на жаль, у діяльності органів законодавчої влади виникає досить багато суттєвих проблем, однією і яких можна назвати неспроможність вчасно реагувати на заповнення прогалин у діяльності гілок влади у зв'язку із досить суттєвим розвитком суспільних відносин у всіх галузях суспільного життя. Постанови Пленуму Верховного суду України здатні на досить тривалий час, тобто до законодавчого врегулювання таких суспільних відносин забезпечити нормальну діяльність судів при вирішенні по суті подібних справ. Тобто у такій діяльності Верховного Суду також виражається процес нормотворення.

Іншою складовою правової форми діяльності суду є видання індивідуальних актів управління. Під індивідуальним актом управління розуміється конкретний державно владний припис, прийнятий компетентним публічним органом у результаті вирішення індивідуальної юридичної справи [10, с. 75]. У діяльності суду індивідуальними актами управління є акти, що видаються судом після розгляду справи судом по суті та стосуються окремої конкретно визначеної особи. Так, наприклад, суд має право винести постанову про адміністративне правопорушення у якій буде вказана конкретна особа та вид покарання, що на неї покладається тощо.

Наступною у діяльності загального суду можна назвати процесуальну форму. Процесуальна форма є нормативно встановленим порядком здійснення правосуддя, відпрацьованим на підставі узагальнення великого досвіду правозастосування. М.В. Горшиньов під процесуальною формою розуміє сукупність процедурних вимог, що пред'являються до дій учасників процесу і спрямовані на досягнення певного матеріально-правового результату. Іншими словами процесуальна форма являє собою юридичну конструкцію, втілюючи принципи найбільш доцільної процедури здійснення певних повноважень. Автор зазначає, що таке визначення підходить однаковою мірою для характеристики процесуальної діяльності всіх без виключення органів державної влади, а не тільки органів правосуддя, стосовно яких традиційно

використовувалась категорія «процесуальна форма» [11, с. 12]. Зазначимо, що процесуальна форма являє собою певний процес здійснення відповідних послідовних дій учасниками такого процесу, які мають наслідком досягнення певного юридичного результату. Процесуальна форма, на нашу думку, має характеризуватися такими ознаками як: врегульваність нормами процесуального права; чіткість, послідовність прийняття рішень у відповідних категоріях справ; чітке коло осіб, що мають право на здійснення процесуальної діяльності; має системний характер.

Наступною формою адміністративно-юрисдикційної діяльності суду є організаційна форма. Організаційні форми адміністративно-юрисдикційної діяльності суду є допоміжними та не викликають настання юридичних наслідків. Організаційні форми спрямовані на удосконалення роботи суду та його посадових осіб, удосконалення роботи всього апарату суддів, полегшення реалізації правових форм діяльності суду. Організаційні дії можуть здійснюватися як усередині державного органу, так і поза ним [12, с. 81]. Організаційні дії у межах апарату суду пов'язані, перш за все, із розподілом службових обов'язків, підготовки та проведенням засідань, нарад, колегій, підготовка справ до судового розгляду, підготовка матеріалів, відповідної нормативно-правової бази для розгляду справи по суті, тощо. До організаційної форми також відносять організацію та проведення службових нарад, семінарів, засідань; анкетування службовців і громадян з метою врахування громадської думки та коригування управлінської діяльності; надання практичної допомоги тощо. Таким чином, робимо висновок, що організаційна форма проявляється у вивченні, узагальненні і поширенні кращого досвіду, у навчанні виконавців, наданні практичної допомоги виконавцям на місцях, виробленні обґрунтованих рекомендацій і заходів із впровадження досягнень науки і техніки та інше. Вона здійснюється в процесі поточної управлінської діяльності та має допоміжне значення.

Особливої уваги потребує матеріально-технічна форма під якою у юридичній літературі розуміють форми діяльності, що мають допоміжний характер, сприяють процесу реалізації функцій і компетенції, забезпечуючи, обслуговуючи і фіксуючи заходи і дії органів публічної влади, їх підрозділів, посадових осіб. Вони зводяться до виконання операцій технічного, матеріального, інформаційного характеру (діловодство, збір і обробка інформації, звіти, прогнози, картотечна робота, побутове, технічне, інформаційне транспортне забезпечення тощо) [13, с.246]. Таким чином, матеріально-технічні норми є зовнішнім виразом різних операцій матеріально-технічного характеру, які використовуються для забезпечення діяльності органів публічної влади. Здійснюючи характеристику матеріально-технічної форми З.Р. Кісілюк зазначає, що матеріально-технічні дії покликані забезпечити чітку і ефективну роботу суб'єктів управління. Вони полегшують процес управління, підвищують продуктивність і культуру управлінської праці. Під час ускладнення процесів, управління значення і обсяг матеріально-технічних дій постійно збільшується. Ця форма управлінської діяльності найбільше потребує оснащення оргтехнікою, механізації і автоматизації, комп'ютеризації [14, с. 374]. Досить часто матеріально-технічну форму порівнюють із здійсненням документообігу та веденням діловодства в державному органі. Матеріально-технічне забезпечення передбачає утримання в належному стані службових приміщень, проведення їх поточного та капітального ремонтів. До цієї форми управлінської діяльності відносять придбання та ремонт меблів, обладнання, оргтехніки, виготовлення друкованої продукції, забезпечення працівників апарату канцелярським знаряддям: папером, зв'язком, транспортними засобами, квитками для виїзду у відрядження тощо.

Висновок. Як висновок варто зазначити, що під формами адміністративно-юрисдикційної діяльності судового органу слід розуміти зовнішній вираз однорідних та послідовних дій суду та його окремих посадових осіб у процесі здійснення ними своєї діяльності, що виражається в процесі реалізації правових, організаційних, процесуальних та матеріально-технічних рамках. Форми юрисдикційної діяльності є досить важливими у процесі управління, адже саме через них виражається владно-організуюча спрямованість державного органу, відбувається реалізація компетенції органів влади. Не менш важливим завданням форм юрисдикційної діяльності є те, що за їх допомогою забезпечуються: додержання встановленого порядку; гласність і прозорість діяльності; зміцнення законності й дисципліни як у самому державному органі та і в суспільстві в цілому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Адміністративне право України [Текст]: підручник для юрид. вузів і фак. / Ю.П. Битяк, В.В. Гогуцький, В.М. Гаращук та ін.; За ред. Ю.П. Битяка. — Х. : Право, 2000. — 520 с.
2. Гіда Є.О. Загальнолюдські стандарти прав людини і забезпечення їх реалізації в діяльності міліції : автореферат на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / Є.О. Гіда. — К., 2000. — 16 с.
3. Коренев А.П. Нормы административного права и их применение / А.П. Коренев. — М. : Юрид. лит. — 1978. — 194 с.
4. Адміністративна діяльність : навч. посібник. / за за. ред. О.І. Остапенка. — Л. :ЛІВС. — 2002. — 252 с.
5. Попов О.В. Теоретико-правовые вопросы судебного протворчества в РФ: дис.... кандидата юрид. наук: 12.00.01 / Попов О.В. — Тольятти, 2004. — 221 с.
6. Венедиктов В.С. Трудовое право Украины: учеб. / В.С. Венедиктов. — Х.: Консум, 2006. — 304 с.
7. Венедиктов В.С. Трудовое право Украины (Общая часть): учеб. / В.С. Венедиктов — Симферополь: ДОЛЯ, 2004. — 328 с.
8. Кіт О. Місце актів органів судової влади у системі джерел сучасного трудового права. / О.Кіт // Вісник Львів. ун-ту Серія юрид. наук. — 2011. — Вип. 54. — с. 267-273.
9. Общая теория права и государства : учеб. для студентов вузов, обучающихся по спец. «Юриспруденция» / В. С. Афанасьев, А. П. Герасимов, В. И. Гойман [и др.]; под ред. В. В. Лазарева. — 3 изд., перераб. и доп. — М.: Юристь, 1999 — 517 с.
10. Адміністративне право України : [навчальний посібник] : [у 2-х томах] / [Галуцько В.В., Олеськір В.І., Пихтін М.П. та ін]; за заг. ред. В.В. Галуцько. — Херсон : ПАТ «Херсонська міська друкарня» 2011. — Т. 1: Загальне адміністративне право. — 320 с.
11. Юридическая процессуальная форма: теория и практика / под ред. В.М. Горшенева. — М. — 1976. — 280 с.
12. Коваль Л. В. Адміністративне право: курс лекцій / Л. В. Коваль. — К. : Вентурі, 1996. — 208 с.
13. Анаманчук Г.В. Теория государственного управления. — М.: Омега — Л. — 2004. — 280 с.
14. Кісіль З. Р., Кісіль Р. В. Адміністративне право: навч. посіб. — 3-те вид. — К. Алерта ; ЦУЛ, 2011. — 696 с.